

Vasile DOCEA
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

**Pașaportul fals rezolvă criza
politică. Povestea documentului
de călătorie al prințului
Carol de Hohenzollern (1866)**

Abstract: (A fake passport solves a political crisis. The story of Prince Carol of Hohenzollern's travel document to Romania (1866)) The passport with which Prince Carol of Hohenzollern traveled to Romania in the spring of 1866 was a forged document. Although it was issued by the police authorities of the Swiss canton of St. Gallen, as a result of the influence exerted by Minister Arnold Otto Aepli, the document contained false information (regarding the holder's identity and the purpose of the journey) and was issued to a person who, under normal circumstances, was not entitled to apply for it. Without this passport, however, Prince Carol would not have been able to undertake the journey to the country that had chosen him as its sovereign so swiftly, and Romania's historical trajectory would certainly have been different, probably darker. The main actors who contributed to the issuance of the document—the Swiss minister Aepli, Prince Carol, and his father, Prince Karl Anton of Hohenzollern-Sigmaringen—each had their own motivations, acted with full awareness, and never regretted committing the forgery. The entire story of Prince Carol of Hohenzollern's Swiss passport is an example of how, at times, utilitarian motivations prevail over legal principles.

Keywords: *Carol I of Hohenzollern-Sigmaringen, constitutional monarchy, Arnold Otto Aepli, Weinburg, Switzerland Romania.*

Rezumat: Pașaportul cu care a călătorit prințul Carol de Hohenzollern spre România în primăvara anului 1866 era un document fals. Deși a fost eliberat de poliția cantonului elvețian St. Gallen, ca urmare a influenței exercitate de ministrul Arnold Otto Aepli, documentul conținea date false (identitatea deținătorului și scopul călătoriei) și a fost eliberat unei persoane care, în condiții normale, nu avea dreptul să îl solicite. Fără acest pașaport, însă, prințul Carol nu ar fi putut să întreprindă rapid călătoria spre țara care îl alesese ca suveran, iar parcursul istoric al României ar fi fost desigur altul, probabil mai întunecat. Principalii actori care au contribuit la emiterea documentului – ministrul elvețian Aepli, prințul Carol și tatăl acestuia, principele Karl Anton de Hohenzollern Sigmaringen – au avut fiecare propria motivație, au acționat în cunoștință de cauză și nu au regretat niciodată comiterea falsului. Întreaga poveste a pașaportului elvețian al prințului Carol de Hohenzollern este un exemplu al felului în care, uneori, motivațiile de tip utilitarist prevalează asupra principiilor juridice.

Cuvinte-cheie: *Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, monarhia constituțională, Arnold Otto Aepli, Weinburg, Elveția, România.*

Prolog

Atunci când a fost ales domn al României, în 1866, prințul Carol a sosit în noua sa patrie cu un pașaport elvețian. Căci prințul german, originar din principatul Hohenzollern Sigmaringen, avea nevoie de un pașaport pentru a călători la București, se înțelege de la sine. Dar de ce elvețian? Și cum a reușit să îl obțină?

Întregul complex de fapte asociate momentului „venirii dinastiei Hohenzollern”¹, precum și contextul intern românesc și cel european aferente sunt cunoscute astăzi. Ele au fost atât de frecventate de istorici, în general, de biografii regelui Carol I în special, încât simpla înșiruire a referințelor bibliografice ar ocupa câteva pagini bune. Renunț la reproducerea acestei liste, deoarece rândurile de față nu au scopul de a analiza (pentru a câta oară?) acel întreg complex de evenimente, ci doar un aspect particular al biografiei regelui Carol I. Totuși, pentru a înțelege mai bine lucrurile, voi schița în continuare contextul internațional în care s-a desfășurat episodul „pașaportului elvețian”.

În primăvara anului 1866, după ce domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost obligat să abdice, coaliția care s-a instalat la putere și care reprezenta aproape toate orientările politice din țară l-a chemat pe prințul german Carol de Hohenzollern Sigmaringen să preia conducerea statului. Proiectul unei noi legi fundamentale, care se afla în dezbaterea Adunării Constituante și care avea să fie adoptată abia la începutul lunii iulie, acorda șefului statului poziția unui monarh constituțional cu atribuții și prerogative relativ extinse.

Contextul politic european din primăvara anului 1866 era destul de complicat. Reprezentanții celor șapte mari puteri europene s-au întrunit la Paris, într-o conferință, care urma să decidă asupra soartei „Principatelor Unite”, deoarece îndepărtarea domnitorului Cuza readucea în discuție ideea separării. Pe de altă parte, relațiile dintre Prusia și Austria, cele două mari rivale din spațiul german, se deterioraseră atât de mult, încât un război între cele două puteri părea inevitabil. Guvernul austriac nu vedea cu ochi buni venirea la conducerea României a unui Hohenzollern, membru al dinastiei din Prusia rivală. Prințul Carol, ofițer în armata Prusiei, risca să fie arestat atunci când ar fi traversat teritoriile Imperiului Austriac. Desigur, putea alege rute ocolitoare, de exemplu, pe mare, prin Mediterana și Marea Neagră, apoi pe Dunăre, până la Galați. Ori prin nord, prin Rusia. Acestea, însă, dincolo de faptul că erau la rândul lor riscante, ar fi întârziat extrem de mult ajungerea „prințului străin” la București. Iar de viteza cu care putea străbate acea distanță depindea însuși succesul operațiunii și, în ultimă instanță, soarta poporului care îl alesese să-i fie domn.

¹ Expresia reproduce, așa cum cititorul avizat al acestor rânduri își dă seama de îndată, un fragment din titlul unui mai vechi dar încă valoros volum de documente semnat de Paul Henry, *L'Abdication du Prince Cuza et l'avenement de la dynastie de Hohenzollern au trône de Roumanie*, Librairie Felix Alcan, 1930.

Pașaportul, din perspectiva beneficiarului

Soluția aleasă de prințul Carol, sfătuit de tatăl său, principele Carol-Anton, a fost călătoria incognito spre București, direct prin teritoriul inamic al casei de Habsburg. Să reținem că atât soluția, cât și felul în care ea a fost pusă în aplicare sunt descrise de protagonistul însuși, în primul volum al „Memoriilor” sale, publicat cu aproape trei decenii mai târziu (Kremnitz 1894, 33-42). Acest fragment al memoriilor avea să fie folosit apoi ca principală sursă de inspirație de către biografi regelui.

Întorcându-ne la călătoria din 1866, se cuvine să menționez că ascunderea identității reale a prințului Carol era cheia succesului. Persoana care străbătea teritoriul inamic nu trebuia să sugereze nimic în legătură cu identitatea sa reală, nici ca ar fi membru al unei case princiare, nici că ar fi originar din vreunul din statele germane, cu atât mai puțin că ar fi ofițer în armata Prusiei. Iar în această deghizare, pașaportul elvețian a fost piesa de bază.

Tocmai pentru a obține pașaportul elvețian, prințul Carol a ales, spre a călători de la Düsseldorf (reședința de atunci a familiei sale) la București, o rută ocolitoare, prin Elveția. A plecat din Düsseldorf în 11 mai (stil nou) și a sosit în Zürich, cu trenul, în ziua următoare, pe la ora două după-amiaza și a tras la un han. Marile hoteluri, în care putea să fie recunoscut, trebuiau evitate. Era însoțit de doi oameni de încredere ai tatălui său, consilierul Friedrich von Werner și baronul Karl von Mayenfisch, precum și de doi servitor (Kremnitz 1894, 34). Problema pașaportului încă nu era rezolvată, iar tensiunea acelor momente transpare din memoriile viitorului rege:

„În Zürich, seara a fost petrecută în discuții despre problema pașaportului. Domnul von Werner vrea să îi scrie landamanului¹ Aepli în St. Galen; acesta cunoaște familia prințului încă din Weinburg, unde îi fusese oaspete, iar principele Karl Anton tocmai i s-a adresat în scris în problema pașaportului. Dar pentru a evita pericolul unei indiscreții, s-a luat hotărârea de a nu-i scrie landamanului, ci doar de a întreba prin intermediul telegrafului, când poate fi contactat în St. Gallen. Conform răspunsului primit, acesta poate fi contactat mâine în Zürich, unde se va afla în trecere” (Kremnitz 1894, 35).

Așa cum vom vedea ai jos, Aepli susține că ar fi primit telegrama înainte de ora 4 după-amiaza și că, în răspunsul său telegrafic, înștiința că sosește în seara aceleiași zile (12 mai) la Zürich și că poate fi contactat de îndată la hotelul unde va trage.

În continuare, lucrurile decurg în conformitate cu așteptările prințului. Pe 13 mai, conform memoriilor sale (pe 12 mai seara, conform însemnărilor lui Aepli lui Aepli), cei doi însoțitori se întâlnesc în Zürich cu landamanul, care îi invită peste două zile la St. Galen, între timp el urmând să încerce să rezolve problema. Zis și făcut: pe 15 mai dimineața, prințul Carol și consilierul von Werner se întâlnesc cu Aepli, de data aceasta în clădirea guvernului cantonal din St. Galen, unde înaltul funcționar elvețian le înmânează fiecăruia câte un pașaport. În memoriile sale, regele Carol I notează că

¹ Ministru al justiției în guvernul cantonal.

întâlnirea aceasta a fost secretă (Kremnitz 1894, 38). Noi, astăzi, am putea adăuga: a fost atât de secretă, pe cât a permis locul întâlnirii!

În orice caz, întreaga problemă trebuia tratată cu discreție, deoarece prințul urma să călătorească incognito. Numele înscris în pașaport era „Karl Hettingen”, iar scopul: „călătorește la Odessa pentru afaceri” (Kremnitz 1894, 38). Acestea, deci, erau cele trei componente ale pașaportului care asigurau deghizarea purtătorului său: cetățenia elvețiană, numele fals și scopul călătoriei. Trei informații false, folosite cu bune intenții de către înaltul funcționar elvețian, pentru a servi unui scop nobil, dar totuși false.

În memoriile sale, regele Carol I caută să atenueze culpa lui Aepli, prin două argumente. Primul se referă la o proprietate pe care familia sa o avea în Elveția, chiar în cantonul St. Galen. Este vorba de domeniul și castelul Weinburg, deținut în acel moment de tatăl tânărului prinț, Acest castel, cu domeniul aferent, asupra căruia mă voi opri mai amănunțit în capitolul următor, i-ar fi dat prințului Carol dreptul la un pașaport elvețian. Chiar dacă am admite că, în virtutea proprietății asupra castelului Weinburg, principele Karl Anton, tatăl tânărului prinț, ar fi fost îndreptățit să solicite pentru el însuși un astfel de pașaport, lucrul acesta nu i s-ar fi convenit fiului, care nu mai era minor și nici sub tutela părintelui și care nu deținea pe numele său nicio proprietate în Elveția. Al doilea argument se referă la numele înscris în pașaport, Karl Hettingen. Acesta nu ar fi chiar atât de fals, din moment ce tatăl său avea și un alt castel, numit Hettingen, aflat în Hohenzollern. Am putea adăuga noi, astăzi, că în epocă era un obicei ca membri ai înaltei aristocrații europene să călătorească incognito, sub nume inspirate de diferite toponime. Însă nici deținerea unor proprietăți, nici obiceiul de a crea pseudonime pornind de la denumirile acestora nu anulează evidența și anume că în pașaport era înscris, în mod fals, un alt nume decât cel real. Și că landamanul Aepli a emis sau a contribuit substanțial la emiterea unui astfel de pașaport.

Pașaportul, din perspectiva emitentului

Odată stabilit acest lucru, rămâne să ne întrebăm de ce a făcut-o. Ce îl va fi îndemnat/motivat/stimulat pe ministrul de justiție din St. Gallen să comită ceea ce, după toate aparențele și folosind terminologia actuală, este un fals în acte? În istoriografia românească nu există, din câte cunosc, un răspuns clar la această întrebare. Nu există, de altfel, nici întrebarea formulată ca atare, deși ea este extrem de importantă, odată ce se referă la împrejurările care au asigurat călătoria prințului Carol și urcarea acestuia pe tronul României. Găsim, în cel mai bun caz, referințe vagi la relația apropiată dintre landaman și principele Karl Anton, referințe care se sprijină pe fragmentul din memoriile regelui, citat mai sus, în care se arată că Aepli fusese oaspetele familiei princiere la Weinburg. Altfel spus, dacă ne bazăm pe biografiile regelui și pe istoriografia citată, nu aflăm un răspuns satisfăcător la întrebarea formulată mai sus.

Totuși, un răspuns există. El a fost dat de însuși Arnold Otto Aepli, într-un text prin care explică felul în care a acționat în problema pașaportului prințului Carol. Textul respectiv, intitulat „Însemnările lui Aepli despre eliberarea unui pașaport pentru prințul Carol de Hohenzollern”, datat 19 mai 1866, deci la doar câteva zile de la consumarea

faptelor, a fost publicat de către Johannes Dierauer (1842-1920), istoric și fost director al bibliotecii orășenești din St. Gallen, în 1904 (Dierauer 1904, 95-101). Fragmente au fost reproduse mai târziu într-o biografie a lui Aepli, semnată de Hans Hiller (Hiller 1953, 186). Ambele texte au fost neglijate, în general, atât de istoricii care s-au ocupat de viața și activitatea regelui Carol I, cât și de cei care au studiat începuturile monarhiei constituționale în România. Deoarece broșura editată în 1904 de Dierauer a devenit o raritate bibliofilă (personal am reușit să o consult doar la Biblioteca Universității din Zürich, care deține un exemplar, în anul 2009), reproduc în continuare întregul conținut al „Însemnărilor” lui Aepli din 19 mai 1866:

„Pe 12 mai ar fi urmat să încep, ca președinte al asociației generației 1816, sărbătorirea jubileului împreună cu colegii mei. Intenționeam ca după-amiaza să plec la Zürich, să-mi petrec noaptea acolo, iar a doua zi să merg la Mülhausen, prin Basel. Seara urma să mă întorc la Basel, iar luni, 14 mai, să plec spre casă, prin Waldshut și Zürich. Cei mai mulți din leatul meu au plecat după-amiaza cu trenul. Eu i-am putut urma abia seara, la cinci și jumătate, cu ultimul tren, deoarece am mai avut treburi de rezolvat.

Între timp, înainte de ora 4, am primit în biroul meu o depeșă din Zürich: «Vă găesc oare acasă mâine dimineată, în drumul meu spre Weinburg, sau oriunde sunteți? Von Mayenfisch». Nu cunoșteam persoana expeditorului, dar din contextul în care era vorba de o călătorie la Weinburg, am bănuț că este vorba de cineva din anturajul principelui de Hohenzollern. Am răspuns telegrafic de îndată, că voi călători la Zürich deseară, iar după ora 9 pot să fiu găsit la Hotel Baur.

Abia ajuns în Zürich, am fost înștiințat imediat că doi domni mă așteaptă în încăperea de lângă sala de mese. După ce m-am dus în cameră și mi-am lăsat bagajul, m-am îndreptat spre încăperea de lângă sufragerie, foarte curios să aflu ce se dorește de la mine. Când am intrat, am găsit trei¹ domni, așezați la o masă rotundă din apropierea ușii. Unul dintre ei, un domn mai în vârstă cu mustață, care mă scruta vizibil încordat, mi-a părut a fi domnul von Mayenfisch. Privindu-l direct, am făcut câțiva pași spre el, în timp ce el s-a ridicat, s-a îndreptat spre mine și mi s-a adresat pe numele meu. Era Mayenfisch. Cel de-al doilea domn s-a ridicat și el. Era ceva mai în vârstă, purta o mustață blondă și mi-a fost prezentat ca fiind consilierul de cancelarie von Werner. Cei doi domni mi-au comunicat că doresc să aibă o discuție cu mine, însă m-au rugat ca, în acest scop, să mergem în camera mea. I-am condus îndată într-un mare salon gol aflat chiar alături de dormitorul meu, am închis toate ușile și i-am poftit să se așeze la o masă aflată în mijlocul încăperii.

În timp ce domnul von Werner îmi înmâna o scrisoare a principelui de Hohenzollern adresată mie, mi-au comunicat în șoaptă că prințul Carol, cel de-al doilea fiu al principelui, a acceptat alegerea sa de către poporul român ca principe al celor două

¹ Într-o notă la acest text, editorul Johannes Dierauer consideră că „trei” este o eroare și că Aepli ar fi vrut să scrie „doi” (Johannes Dierauer (ed.), *Korrespondenz...*, p. 95, nota 3). Din cele ce urmează reiese, desigur, că au fost două persoane.

principate dunărene unite și că are intenția să călătorească într-acolo fără întârziere. Deoarece se teme, însă, că dacă ar călători cu identitatea de principe și ar fi recunoscut ca atare, nu i s-ar permite traversarea Austriei, el dorește să obțină un pașaport din St. Gallen, care i-ar permite trecerea nestingherită. Dacă nu ar obține un asemenea pașaport, atunci ar fi obligat să-și continue călătoria prin Constantinopol, lucru pe care el dorește să îl evite, din diferite motive. Un pașaport asemănător ar trebui eliberat pentru domnul von Werner. Domnul von Mayenfisch deține un pașaport diplomatic prusian pe numele său. Scrisoarea principelui confirma ceea ce mi-a fost comunicat verbal. El îmi solicita urgent să fac posibilă călătoria fiului său, iar pentru aceasta făcea referire nu doar la propria sa dorință, ci și la dorința românilor, care sperau ca, prin acceptarea alegerii, să iasă din starea lor de decădere, precum și din situația politică dificilă cauzată de statele vecine. Față de aceste considerații, eu mă aflu într-o mare dificultate. Pe de o parte, exista presiunea unei rezolvări rapide, pe de altă parte stătea în cale nu doar planificata mea călătorie, ci și dificultatea de a elibera efectiv astfel de pașapoarte, având în vedere că doar eu puteam să fiu inițiat în acest secret. Era de neconceput să mă întorc în ziua următoare la St. Gallen și să-mi las baltă colegii de generație, nu doar pentru că ar fi bătut la ochi dacă m-aș fi întors prea repede la St. Gallen, ci și din cauză că petrecerea deja programată să se desfășoare la Mühlhausen nu ar mai fi putut să aibă loc, deoarece pașaportul colectiv, valabil pentru tot grupul colegilor, a fost eliberat de legația Franței pe numele meu, la intervenția domnului cancelar Schiess. Apoi nu îmi suna prea bine ideea de a elibera un pașaport pentru «domnul Werner, comerciant, care călătorește la Odesa», în care prințul Carol să fie înscris ca fiu al său. În sfârșit, mi-ar fi fost imposibil, cu toată bună-voința, să dispun poliției cantonale, cu propria mea autoritate, să pregătească un pașaport pentru o persoană sau mai multe, care nu erau cunoscute defel și pentru care nu se putea prezenta niciun act de identitate. Cu toate acestea, mă simțeam obligat față de principe [Karl Anton de Hohenzollern Sigmaringen], deoarece, cu doar un an în urmă, acesta m-a recomandat față de miniștrii și funcționarii guvernamentali din Ministerul Comerțului și din Ministerul Afacerilor Externe ale, astfel încât a fost posibil să îndeplinesc dificila misiune în chestiunea Lukmanier. Atât de obligat, încât mi s-a părut necesar să fac posibilă acțiunea, care în sine era una lăudabilă. Le-am exprimat domnilor speranța că voi putea să fac rost de pașapoarte, dacă voi reuși să mă implic personal, dar că nu mă voi putea întoarce în St. Gallen înainte de luni seara (14 mai). Apoi ne-am înțeles ca luni seara, după sosirea trenului de Waldshut, unul dintre ei se va afla la gară, unde se vor putea discuta detaliile.

Cu aceasta ne-am despărțit. Eu m-am dus la colegii mei de generație, care tocmai terminaseră de cinat. Întors în cameră, am ars scrisoarea de la principe, așa cum a dorit domnul von Werner. Acesta se temea că, scrisoarea putea ajunge, împotriva voinței mele, în mâini străine și astfel secretul ar fi fost dezvăluit. Am făcut-o fără plăcere. Scrisoarea era foarte emoționantă și atingea și problema germană în ansamblu. După cum scris principele, «ori ne aflăm în ajunul unui război al popoarelor, ori în preziua unei noi ere a păcii». Speranța în organizarea unui congres, la care lucra mai cu seamă împăratul francez, încă nu a dispărut.

Nu am dormit aproape întreaga noapte, deoarece a trebuit să mă ocup de sarcina care mi-a fost încredințată.

În dimineața următoare, la ora 5, am plecat împreună cu colegii de generație. În Olten am citit o telegramă din București, publicată de *Neue Züricher Zeitung*, conform căreia prințul ar fi acceptat alegerea. Crezusem că lucrul acesta încă nu se aflase acolo. Călătoria cu colegii mei a decurs bine. Pe parcursul acesteia, mi-a devenit clar că nu puteam obține pașapoartele fără a-l iniția în acest secret pe șeful departamentului poliției, prezentându-i deschis întreaga problemă. Eram ferm hotărât să prezint acest lucru drept o condiție a continuării ajutorului meu.

La întoarcere, în gara din Zürich, l-am găsit pe domnul von Werner, cu care am plecat îndată, însoțindu-l spre hanul *Zum Schwert*. I-am împărtășit punctul meu de vedere. El a fost de acord imediat, iar eu mi-am dat seama curând că el și însoțitorii săi deja planificaseră pe mai departe desfășurarea problemei. Urma să fie eliberat un pașaport pentru el, pe numele său adevărat, Friedrich Werner, particular, din Thal și un altul pentru prinț, sub numele Carl Hettingen, particular, din Thal. Prințul era îndreptățit să poarte acest din urmă nume, deoarece familia sa deținea castelul Hettingen și era un lucru cunoscut, că persoanelor de rang princiar, atunci când călătoresc incognito, le este permis să își ia nume după proprietățile lor. Pe de altă parte, pentru noi el nu era un prinț, ci pur și simplu un particular. Deși era străin, totuși, ca proprietar de pământ în canton și deoarece a locuit el însuși mai multe luni aici, i se putea elibera un pașaport. În acest caz nu exista nici pericolul creșterii numărului de persoane care, pornind de la astfel de documente, ar fi devenit apatrizi în raport cu cantonul, în cazul în care li s-ar fi retras cetățenia, pericol care apare atunci când sunt eliberate pașapoarte pentru persoane care nu sunt cetățeni ai cantonului. În consecință, am căzut de acord ca domnii să călătorească deseară cu același tren la St. Gallen și să se prezinte a doua zi dimineața, la ora 9 la biroul meu. Eu speram ca, până atunci, să pot rezolva problema împreună cu colegul meu, consilierul guvernamental Steiger. Așa s-a și întâmplat. În St. Gallen, unde domnii au dorit să nu fie recunoscuți, s-au cazat, la sfatul meu, la hanul *Zur Linde*. Domnul von Mayenfisch tocmai plecase spre München.

Pe data de 15 mai, dimineața la opt și jumătate, i-am prezentat situația domnului Steiger, iar acesta, cu solitudinea, a fost de acord să ajute. La ora 9, în încăperea mea din clădirea guvernului, și-au făcut apariția prințul, pe care eu nu îl văzusem deloc până atunci, și domnul von Werner.

Aici a fost discutată problema în continuare. Prințul, un tânăr amabil, de 26 de ani, mi-a spus că intenționează, îndată ce intră în Valahia, să trimită un curier la București, pentru a-și anunța sosirea. În același timp, va trimite mesaje la Constantinopol și la St. Petersburg, pentru a aduce la cunoștința celor două curți, că nu intenționează să schimbe nimic din raporturile Principatelor cu Poarta. Intrarea sa în Principate va însemna un *fait accompli*, prin care speră că va rezolva definitiv problema controversată a alegerii sale. Nu m-am putut abține să observ că și-a asumat o sarcină dificilă, nu doar în privința modului în care gândește să ducă la bun sfârșit călătoria, ci și raportat la poziția sa ulterioară. Am mai completat că trebuie să depună mult efort, pentru a ajunge în raporturi bune cu Rusia și că Serbia îi va fi un vecin agitat. Primul lucru l-a confirmat; despre Serbia a făcut observația că va fi un vecin bun. Domnul von Werner părea să privească viitorul cu ceva îngrijorare. Domnul Steiger i-a condus pe cei doi domni în încăperea

poliției cantonale, în care le-au fost înregistrate semnalmentele și le-au fost pregătite pașapoartele. Prințul l-a primit pe al său, e numele Carl Hettingen, particular din Thal, raionul Unterrheinthal, pentru călătorie la Odesa; domnul von Werner l-a primit pe numele Friedrich Werner, particular din Thal, cu domiciliul în Thal, pentru călătorie în Germania, Austria și la Odesa. Probabil că domnii și-au înscris scopurile călătoriei în mod diferit, deoarece și-au propus ca în timpul călătoriei să se separe, pentru a nu da de bănuț că sunt împreună. Pașapoartele au fost plătite de domnul von Werner cu câte 1,5 franci, conform taxei. Eu am refuzat bacșișul pe care au vrut să îl ofere jandarmului care a adus pașapoartele. Domnul von Werner mi-a încredințat un plic sigilat, care conținea o scrisoare către împăratul napoleon, având înscrisă adresa principelui, cu rugămintea de a o trimite în mod secret la Düsseldorf. Se temea că, dacă ar fi pus plicul la poștă, cineva i-ar fi recunoscut scrisul pe adresă și, astfel, trecerea sa prin St. Gallen ar fi fost dezvăluită. De asemenea, mi-a înmănat o mapă învelită în stofă, cu observația că ea conține acte care nu pot fi luate în călătorie, din cauză că exista pericolul să fie deschisă la vămi. Plicul și mapa urma să le trimit principelui la Düsseldorf.

După ce pașapoartele au fost înmănate, ne-am despărțit în modul cel mai cordial. Eu i-am urat prințului mult noroc în importanta sa călătorie. Apoi domnii și-au luat rămas bun și de la domnul consilier guvernamental Steiger, care i-a spus prințului, așa cum avea să-mi dezvăluie ulterior, că ar fi preferat să rămână principe de Hohenzollern, decât să devină suveran al Principatelor Dunărene.

După plecarea lor, i-am scris un bilet principelui, în care i-am relatat în puține cuvinte, că prințul și domul von Werner au plecat de la mine, dotați cu documentele dorite și că am fost însărcinat de către cel din urmă să îi trimit plicul. Am adăugat că, în conformitate cu instrucțiunile primite de la domnul von Werner, voi trimite mapa după-amiaza, cu poșta.

Prințul mi-a spus, că speră ca duminică, 20 mai, să fiu înștiințat telegrafic despre sosirea sa în București. Deja sâmbătă dimineața, pe 19 mai, am primit o depeșă de la Baziaș, expediată pe 18 mai la ora 11: «Nu putem pleca mai departe spre Odessa înainte de duminică. Înștiințați-i pe părinții mei. Hettingen». I-am trimis depeșa principelui, la Düsseldorf, dimineața la ora 9, însoțită de un scurt text” (Dierauer 1904, 95-101).

Din acest fragment destul de lung, transpare efortul ministrului elvețian de a justifica felul în care a procedat cu ocazia eliberării pașaportului. Avea studii juridice serioase și o practică îndelungată în administrație, așa încât nu putem bănuț că ar fi acționat în necunoștință de cauză.

Relația dintre Arnold Otto Aepli și principele Karl Anton de Hohenzollern

Într-adevăr, Aepli îi rămăsese îndatorat principelui Karl Anton, care i-a înlesnit ministrului elvețian o serie de întâlniri cu omologi din Prusia, inclusiv cu cancelarul Otto von Bismarck. Recomandările lui Karl Anton, membru al Casei regale a Prusiei și fost președinte al guvernului din Berlin, aveau o greutate considerabilă. În epocă se

iscase o controversă aprinsă, cu serioase mize economice, dar și strategice, în legătură cu construcția căii ferate care urma să străbată Alpii elvețieni, pentru a face legătura cu Italia. Două mari proiecte se confruntau: unul prevedea străpungerea Alpilor prin trecătoarea Gothard, celălalt avea în vedere trecătoarea Lukmanier, situată ceva mai spre est. Niciunul dintre proiecte nu putea să fie realizat fără atragerea de finanțări externe, atât din partea statelor interesate, cât și din sfera privată. „Proiectul Lukmanier” era preferat de cantonul St. Gallen, dar și de Bavaria, în timp ce „proiectul Gothard” favoriza ducatul Baden și Franța. Decisivă era poziționarea Prusiei și cea a Italiei.

Disputa între taberele susținătorilor celor două proiecte a ajuns la paroxism în toamna anului 1865. Arnold Otto Aepli era un partizan al „proiectului Lukmanier” și, cu sprijinul Comitetului de inițiativă al proiectului, dar și cu încuviințarea guvernului cantonal din St. Gallen, a plecat în noiembrie la Berlin, pentru a convinge guvernul Prusiei să se alăture proiectului. Reușise să obțină două scrisori de recomandare din partea principelui Karl Anton de Hohenzollern Sigmaringen, una către Bismarck, cealaltă către ministrul comerțului, contele Itzenplitz. Deși a fost bine primit la Berlin, misiunea lui nu a avut succes. Prusia își formulase deja, alături de Italia, preferința pentru „proiectul Gothard” (Hiller 1953, 182-184).

În primăvara anului următor, principele Karl Anton i-a cerut, la rândul său, un serviciu: un pașaport pentru fiul său. La început, Aepli a fost destul de rezervat, atitudine pe care o putem deduce din două surse. Prima este regele Carol I, care, în memoriile sale, atunci când scrie despre prima întâlnire a celor doi însoțitori ai săi cu Aepli, la Zürich, în ziua de 13 mai, ne relatează că demnitarul elvețian le-ar fi vorbit acestora despre dificultatea rezolvării problemei, deoarece nu el se ocupa de pașapoarte, ci un coleg al său, care are în subordine departamentul poliției (Kremnitz 1894, 35). Cea de-a doua este Aepli însuși, care, la început, s-a arătat rezervat față de planul prințului Carol de a călători prin Austria și că i-a recomandat acestuia să aleagă ruta maritimă, până în Rusia, de unde ar fi urmată să se îndrepte spre România (Hiller 1953, 186). Până la urmă, cu toate rezervele, pașaportul, completat în termenii doriți de beneficiar, a fost eliberat. Datoria față de principe trebuia plătită.

În toată această ecuație, destul de complicată, a pașaportului, rămâne să mai lămurim împrejurările în care Principele Karl Anton de Hohenzollern l-a cunoscut pe Arnold Otto Aepli. Am amintit mai sus că principele îl invitase pe Aepli la reședința princiară de la Weinburg, în toamna anului 1865, ocazie cu care cei doi s-au cunoscut. Weinburg este așezat în satul Thal, care aparține de comuna Rheineck, în cantonul St. Gallen. Proprietatea fusese cumpărată încă din 1817 de bunicul principelui Karl Anton, principele suveran Anton Alois, de la un mare comerciant elvețian, Michael Schiess din Herisau. Acesta din urmă a reconstruit, pe la 1800, castelul reședință și a dat proprietății numele „Weinburg” (Mayerhaus s.a., 13-14). La un an după ce a achiziționat proprietatea, principele Anton Alois i-a făcut-o cadou nurorii sale, prințesa Antoinette (născută Murat) (Seigel s.a., 14-15). De la aceasta, Weinburg a ajuns în posesia fiului ei, principele Karl Anton, tatăl regelui Carol I al României.

Karl Anton a transformat Weinburg în reședința de toamnă preferată a familiei. Aici a invitat, de-a lungul timpului, personalități remarcabile și oameni politici influenți (Zingeler 1911, 18). În limbajul de astăzi, am putea spune că era un bun specialist în relații publice. Miniștrii cantonului în care era amplasată proprietatea nu puteau lipsi din lista invitaților. Iar Arnold Otto Aepli nu era un ministru oarecare. Studiase dreptul la universitățile din Heidelberg, Berlin și Zürich (Hiller 1953, 39), apoi a avut o bogată carieră juridică, administrativă și jurnalistică în cantonul St. Gallen, dar și la nivelul confederației. S-a implicat în toate marile dezbateri ale epocii, de la problemele constituționale și cele legate de relația dintre biserică și stat, până la chestiunile economice, cele legate de construirea infrastructurii căilor ferate și la cele culturale. Era una dintre cele mai proeminente figuri publice ale epocii.

La rândul său, Aepli înțelegea avantajele potențiale ale bunelor relații cu marea aristocrație europeană. Așa a început, deci, relația dintre cei doi, care avea să joace un rol hotărâtor în călătoria fiului principelui Karl-Anton, în primăvara anului următor.

Epilog

Astăzi, la mai bine de un secol și jumătate, când putem privi cu detașare atât personajele dramei din 1866, cât și faptele lor, putem concluziona, fără urmă de îndoială, că pașaportul elvețian al prințului Carol a fost un fals. Deși era eliberat de autoritatea competentă, Departamentul de Poliție al cantonului St. Gallen, documentul suferea de două vicii majore. Înainte de toate, el a fost eliberat în favoarea unei persoane neîndreptățite. Prințul Carol de Hohenzollern nu era cetățean al cantonului St. Gallen (nici al vreunui alt canton elvețian). Proprietatea de la Weinburg, care, eventual, i-ar fi dat dreptul la un pașaport emis de cantonul în care era situată, nu îi aparținea lui, ci tatălui său. Apoi, în document au fost introduse informații false cu privire la numele, domiciliul și scopul călătoriei posesorului, cu intenția ascunderii identității acestuia.

În emiterea falsului au fost implicate câteva persoane, care au acționat cu bună știință: din partea germană, principele Karl Anton de Hohenzollern, doi consilieri ai săi, von Mayenfisch și von Werner, precum și fiul său Carol, proaspăt ales domn al Principatelor Unite; din partea elvețiană, în primul rând Arnold Otto Aepli, dar și Eduard Steiger, ambii membri ai guvernului cantonului St. Gallen. Circumstanțele care au contribuit la emiterea documentului fals au fost, înainte de toate, relațiile dintre principele Karl Anton și ministrul Arnold Otto Aepli, așa cum au fost ele descrise mai sus. Este vorba, fără doar și poate, de relații de ordin personal. Faptul că cele două personaje avuseseră sau încă aveau poziții oficiale, publice, nu înseamnă nicidecum că emiterea pașaportului fals a fost o „afacere de stat”. Din punct de vedere strict formal, Aepli și Steiger s-au folosit de instrumentele pe care poziția lor oficială le oferea, altfel spus au abuzat de funcțiile lor, pentru emiterea documentului în cauză. Explicațiile pe care caută să le ofere regele Carol I în memoriile sale și Aepli în textul pe care l-am citat ceva mai sus invocă eventuale circumstanțe atenuante, însă ele nu înlătură fondul problemei, adică faptul că pașaportul era fals.

Consecințele acestui „abuz” au fost uriașe și, în funcție de unghiul din care privim lucrurile, ele pot fi considerate pozitive sau negative. Austriecii păcăliți de deghizarea prințului Carol, vor fi văzut întreaga poveste în culori sumbre, cel puțin atunci, în vremea consumării faptelor și imediat după aceea. Prințul Carol, însă, devenit domn al României și datorită acelui pașaport, nu a regretat niciodată gestul. Documentul i-a permis să călătorească în noua sa patrie, al cărei monarh avea să devină pentru aproape o jumătate de secol. O domnie foarte lungă, despre care istoricii, în general, consideră că a fost una de succes, cu efecte pozitive asupra țării.

Nici Arnold Otto Aepli nu a regretat fapta din mai 1866. De altfel, el avea să păstreze o bună relație atât cu principele Karl Anton, cât și cu fiul acestuia, regele Carol I al României. Devenit în 1883 ministru plenipotențiar al Elveției la Viena, Aepli avea în aria sa de competență și România și Serbia. În această calitate, în mai 1886, el a venit în România, la București, pentru a negocia un tratat comercial. În ziua de miercuri, 21 mai, regele Carol I nota în jurnal: „...Ora 3 primit pe ministrul plenipotențiar elvețian Aepli, cel care, în urmă cu 20 de ani, mi-a dat pașaportul pentru România. A venit să negocieze convenția comercială” (Docea 2007, 440). O astfel de însemnare, în jurnalul extrem de laconic al regelui, însemna că monarhul nu a uitat nicio clipă gestul din 1866 al lui Aepli, oricât de controversat ar fi acesta.

În Elveția, chiar și în zilele noastre, cazul pașaportului fals încă mai are resursele unui „subiect de presă”. Între altele, în 2009, ziarul „St. Galler Tagblatt” publica un articol cu titlul „Un ministru din St. Gallen, falsificator de pașapoarte?” (App 2009). Autorul, Rolf App, reia argumentele care circumstanțiază falsul, încercând să-i găsească scuze ministrului elvețian. Din punct de vedere juridic, însă, astfel de scuze sunt inutile. Ele își găsesc rostul doar în măsura în care întreaga problemă este judecată din punct de vedere politic. Actorii implicați au avut în fața ochilor, înainte de toate, efectul politic al gestului lor. Întreaga afacere a „pașaportului fals” este un exemplu al felului în care, uneori, argumentele de tip utilitarist se află mai presus de cele juridice¹.

Referințe bibliografice

- App, Rudolf. 2009. *Ein St. Galler Regierungsrat als Passfälscher?*, în „St. Galler Tagblatt”, 6 februarie.
 Dierauer, Johannes (ed.). 1904. *Korrespondenz zwischen Arnold Otto Aepli und Karl Anton von Hohenzollern 1864-1884*, St. Gallen: Zollikofer.
 Docea, Vasile. 2007. *Jurnal*, vol. I, 1881-1887. Carol I al României. Îngrijirea textului, traducere și note de Vasile Docea, Iași: Polirom.
 Hiller, Hans. 1953. *Landammann Arnold Otto Aepli (1816-1897). Sein Wirken in Bund und Kanton*, St. Gallen: Verlag der Fehr'schen Buchhandlung.
 Kremnitz, Mite, 1894. *Aus dem Leben König Karls von Rumänien. Aufzeichnungen eines Augenzeugen*, vol. I, Stuttgart: Verlag der J.G. Cotta'schen Buchhandlung.

¹ O variantă în limba germană a acestui articol a fost publicată sub titlul *Der Schweizer Pass. Die Geschichte des Reiseausweises von Prinz Karl von Hohenzollern (1866)*, în Andrei Corbea, Rudolf Gräf (ed.), *Kulturtransferprozesse im postimperialen Umfeld. Deutsche Sprache und Kultur im Rumänischsprachigen Raum um das Schwellenjahr 1918*, Hartung-Gorre Verlag, Konstanz, 2025, p. 403-417.

- Mayerhans, Stefan. s.a. *Der «Hof unterm Stein» wird Landschreiberei, in 500 Jahre «Hof unterm Stein» (Marienburg Rheineck)*, s.l.
- Seigel, Rudolf. s.a. *Die Weinburg wird Sommersitz der Fürsten von Hohenzollern, in 500 Jahre «Hof unterm Stein» (Marienburg Rheineck)*, s.l.
- Zingeler, Karl Theodor. 1911. *Karl Anton Fürst von Hohenzollern. Ein Lebensbild nach seinen hinterlassenen Papieren*, Stuttgart und Leipzig: Deutsche Verlags-Anstalt.